

سرگردانی یار مهربان در شهر اولین‌ها

بر اساس آمارهای موجود سرانه مطالعه در کشور مان و در این میان در خطه آذربایجان در وضعیت خوبی قرار ندارد، در این میان هر چند مسوولان استان و دستگاه‌های متولی اعلام می‌کنند که استان آذربایجان شرقی در کنار دیگر استان‌ها، جزو استان‌های برتر در حوزه کتاب و کتابخوانی هستند.

بر اساس آمارهای موجود سرانه مطالعه در کشور مان و در این میان در خطه آذربایجان در وضعیت خوبی قرار ندارد، در این میان هر چند مسوولان استان و دستگاه‌های متولی اعلام می‌کنند که استان آذربایجان شرقی در کنار دیگر استان‌ها، جزو استان‌های برتر در حوزه کتاب و کتابخوانی هستند.

خبرگزاری فارس از تبریز-موسی کاظم زاده: هفدهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تبریز امسال با حضور ۹۰۰ ناشر داخلی و ۵۰ ناشر خارجی و در کنار آن دهمین نمایشگاه مطبوعات، خبرگزاری‌ها و پایگاه‌های خبری استان آذربایجان شرقی در نمایشگاه بین‌المللی تبریز در حالی برای بازدید علاقمندان این حوزه گشایش یافت که گفته می‌شود نمایشگاه بین‌المللی کتاب تبریز؛ دومین نمایشگاه بزرگ کشور بعد از نمایشگاه تهران است.

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی امسال میزبان مراسم گشایش این نمایشگاه بود، تاکید بر آن داشته که جایگاه کتاب و کتابخوانی در بین ایرانیان غریب مانده و میزان مطالعه در روز تنها ۱۳ دقیقه است و با این وجود میزان استفاده از اینترنت نزدیک ۲۰۰ دقیقه است.

واقعیت این است که براساس اطلاعات موجود و آمارهای اعلامی، هر چند آمار دقیقی از سرانه مطالعه کتاب در کشورمان و در این میان استان‌ها ارائه نمی‌شود ولی بر اساس آمار موجود که وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در این نمایشگاه میزان آن را ۱۳ دقیقه در روز اعلام کرد، با این وضعیت میزان سرانه مطالعه در ایران و سال‌های اخیر خیلی کاهش یافته و رفته رفته به یک بحران فرهنگی تبدیل شده است.

از سویی، براساس آمارهای موجود سرانه مطالعه در کشورمان و در این میان خطه آذربایجان در وضعیت خوبی قرار ندارد، در این میان هر چند مسوولان استان و دستگاه‌های متولی این حوزه اعلام می‌کنند که استان آذربایجان شرقی در کنار برخی دیگر استان‌ها، جزو استان‌های برتر در حوزه کتاب و کتابخوانی است.

اما واقعیت این است که مسوولان و دست‌اندرکاران این حوزه، در جریان باشند که با وجود برپایی ۱۷ نمایشگاه بین‌المللی کتاب در شهر تبریز، نگهداری بیش از ۲ میلیون و ۵۰۰ هزار نسخه کتاب، عضویت نزدیک به ۲۰۰ هزار نفر در کتابخانه‌های استان و فعالیت بیش از ۱۴۰ کتابخانه در سطح آذربایجان شرقی، باز هم در سطح استان و به ویژه در شهر اولین‌ها همچون دیگر شهرهای استان‌های کشورمان؛ شاهد روند منفی در سرانه کتابخوانی و مطالعه هستیم.

با این وجود همچنین مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان هم با توجه به اعداد و ارقام که درباره سرانه مطالعه اعلام شده آن را زنگ خطر برای این حوزه بیان کرده و این نمایشگاه کتاب را گامی از هزاران گام وزارت ارشاد برای توسعه فرهنگ کتاب دانسته است.

با این حال، آنچه در این راستا مهم به نظر می‌رسد، اینکه چرا با وجود برگزاری این همه نمایشگاه کتاب و برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی دیگر در راستای ترویج فرهنگ کتاب و کتابخوانی در آذربایجان شرقی و به خصوص در شهر اولین‌ها، باز هم سرانه مطالعه کتاب در استان و شهر تبریز رضایتبخش نیست؟!

با این اوصاف، البته این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت و آن اینکه، روزی روزگاری نه چندان دور، یعنی حدود ۸۰۰ سال

پیش‌خطه آذربایجان و در راس آنها شهر تبریز به عنوان مهد تمدن فرهنگ و مرکز گفتمان علمی میان کشورها بود. با این وجود، به نظر می‌آید، برپایی این چنین نمایشگاه‌ها نیز به نوعی یادآور احیا و بازآفرینی نقش و جایگاه بزرگترین و ارزشمندترین مجموعه فرهنگی و آموزشی جهان اسلام یعنی ربع رشیدی است که در روزگار خود؛ این سرزمین پرچمدار مهد تمدن، فرهنگ، علم و دانش بشری در جهان بود.

حال این سوال پیش می‌آید که چرا با وجود برپایی این همه نمایشگاه کتاب با این حجم و گستردگی و سایر برنامه‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی که در کنار این نمایشگاه‌ها برگزار شده، بازتاب مطلوبی تا به امروز نداشته؟ و اگر هم داشته چرا، این همه سرانه مطالعه کتاب در این استان و شهر تبریز که روزگاری به عنوان مهد فرهنگ و علم (راه اندازی نخستین کتابخانه دولتی ایران در سال ۱۳۰۰، نخستین چاپخانه سربی با حروف فارسی و عربی، نخستین مدرسه تحصیلات ابتدایی به شیوه نوین در ایران، نخستین کودکانستان و نخستین مدرسه کر و لال‌های ایران، ادبیات نوین و ...) مطرح بوده و هست، پایین است؟!

همان‌طور که گفته شد، شهرت دیرینه تبریز به خاطر پرچم‌داری در توسعه فرهنگ، علم و دانش بوده و برگزاری ۱۷ دوره نمایشگاه بین‌المللی کتاب تبریز در این استان نیز به دنبال اهدافی چون تأکید بر ماهیت فرهنگی و ترویج و توسعه فرهنگ کتاب و کتابخوانی در سطح جامعه، دسترسی جامع به تازه‌های نشر به منظور بلوغ و تکامل مخاطبان، تبادل نظر اهالی قلم، نویسندگان، مترجمان و پدیدآورندگان حوزه کتاب و اتخاذ رویکرد مبتنی بر حفظ ماهیت تجاری کتاب است.

برهمن اساس در این برهه سوالی که در این میان مطرح می‌شود این است که تا به امروز دلایل متفاوتی از جمله مسائل، نداشتن اراده برای ایجاد انگیزه کتابخوانی، بالا بودن قیمت کتاب نسبت به سرانه درآمد مردم و فضای مجازی و حتی سایر مسائل فرهنگی و سیاسی؛ برای سرانه پایین کتابخوانی در ایران مطرح شده و می‌شود که به یقین از جمله مهم‌ترین و عمیق‌ترین دلایل این اتفاق؛ همان جریان کمبود فرهنگ کتابخوانی در کشورمان و در این میان در سطح استان‌ها باشد.

از سوی دیگر، اگر بخواهیم نمایشگاه بین‌المللی کتاب تبریز را در عرصه کل کشور با سایر کلان‌شهرهای دیگری چون نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران مقایسه کنیم، هر چند هر دو نمایشگاه با مقوله نشر و ناشر، کتاب، و سایر مؤلفه‌ها و ابزارآلات انتشاراتی سر و کار دارند، اما تفاوت ساختاری و بنیادی بین آنها وجود دارد؛ چراکه اصولاً هر یک از این نمایشگاه‌ها در دو فضا و حال و هوای متفاوت برگزار می‌شوند و مخاطبان‌شان هم با هم فرق دارند. همچنین به لحاظ سازماندهی با یکدیگر تفاوت داشته و هر یک از این دو نمایشگاه، اهداف خاص خود را دارند.

به همین دلیل، مهم‌ترین مسئله‌ای که درباره برپایی بزرگترین فستیوال فرهنگی در استان آذربایجان شرقی مطرح شده و به نظر می‌رسد، تقلید و الگوبرداری از برگزاری سایر نمایشگاه‌های کتاب، بدون توجه به نیازهای مخاطبان محلی و زیرساخت‌های فرهنگی و اجتماعی و به بیان دیگر عدم آگاهی به نیازهای محلی و منطقه‌ای است.

به همین منظور، متولیان و پژوهشگران این عرصه، نبود برنامه ریزی برای کتابخوان کردن کودکان در مدارس، ضعف شدید چرخه کتاب و شبکه توزیع در سطح کشور، کمبود تعداد کتاب‌فروشی‌های مناسب، نبود تبلیغ و اطلاع‌رسانی جذاب در حوزه کتاب از سوی متولیان امور، نبود برنامه ریزی صحیح مسوولان اجرایی نمایشگاه برای انتخاب محل مناسب نمایشگاه و ... را از جمله برخی کاستی‌ها و ضعف‌های ریشه‌ای این حوزه بیان می‌کنند.

به دیگر سخن اینکه، با بررسی و شناخت نقاط ضعف و قوت و مقایسه روند برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی کتاب تبریز در دوره‌های مختلف است، که می‌توان با تکیه بر نقاط قوت برای بهبود نقاط ضعف، در آینده نزدیک زمینه‌های لازم را برای رفع موانع و ایجاد زمینه و بستر لازم جهت ترویج و توسعه فرهنگ مطالعه و کتابخوانی، گام‌های موثری برداشت و در نهایت به ارتقاء سطح برگزاری این نمایشگاه‌ها در دوره‌های آتی کمک شایانی نمود.

از سویی تکرار این سوال که چرا فرهنگ کتاب و کتابخوانی در جامعه ما آنگونه که باید و شاید نهادینه نشده و عمق و گسترش نیافته است؟ و اینکه حرکت‌های نمادین این چنینی همچون برگزاری هفته کتاب، برپایی نمایشگاه‌های کتاب در حد بین‌المللی در سطح استان‌ها نیز نتوانسته تغییری در این روند ایجاد کنند، جای بسی تأمل و کنکاش دارد که بماند؟

در هر صورت برای رسیدن به این حقیقت که چرا مردم نقاط مختلف کشورمان کمتر کتاب می‌خوانند؟! می‌توان به جمله معروف احمد شاملو اشاره کرد که در این باره می‌گوید: «اگر خواستی چیزی را پنهان کنی، لای یک کتاب بگذار این ملت

کتاب نمی خوانند!».»